

Romà ESCALAS I LLIMONA [cur.]
Perspectiva musical de Catalunya des de la Revista Musical Catalana (1904-2008)
Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 2009, p. 69-83

El piano i la seva presència a Catalunya des de la *Revista Musical Catalana*

Josep Dolcet i Rodríguez

Musicòleg i editor musical

D'ençà de la seva aparició, l'any 1904, una de les intencions principals de la *Revista Musical Catalana* (RMC) fou la de reflectir l'activitat musical a la Barcelona i la Catalunya del seu temps, tot fent-ne la crítica corresponent. Ara, després de cent anys, allò que en el seu moment foren notícies d'actualitat ja ha entrat a formar part de la història, i les ressenyes que llavors anaven apareixent han esdevingut ara una eina important a l'hora de conèixer una bona part de la realitat concertística catalana del primer terç del segle xx. Si, d'una banda, els articles de fons —en els quals va destacar sempre la RMC— han estat tradicionalment utilitzats amb profit pels musicòlegs i investigadors de la història de la música catalana, de l'altra, a hores d'ara les referències coetànies a concerts i recitals també han assolit valor per a treballs de recerca. En el camp que ara ens ocupa, el del piano i la seva música, la RMC aporta molta documentació i testimonis en tots dos vessants, el de la crítica de concert i el de l'article monogràfic.

1. L'escola pianística catalana del 1900¹

Els anys d'inici de la *Revista Musical Catalana* coincidiren amb el floriment de l'anomenada *escola pianística catalana*, que té les seves arrels en la tasca del pianista, pedagog, compositor i editor Joan Baptista Pujol (1835-1898). Pujol havia començat a estudiar

1. Aquest tema, i especialment el dels pianistes catalans que es formaren a París, ha estat tractat a la tesi de Montserrat Bergadà, *Les pianistes catalans a París (1875-1925): contribution à l'étude des relations musicales entre la France et l'Espagne*, llegida a la Universitat François-Rabelais de Tours el 1997.

amb Pere Tintorer (1814-1891), deixeble de Liszt i un dels pioners del pianisme romàntic català, successor immediat, per la seva banda, de compositors i intèrprets de la generació anterior, representada per personalitats com ara Josep Nonó (1776-1845), Mateu Ferrer (1788-1864) o Ramon Carnicer (1789-1855).

Pujol havia estudiat des del 1850 al Conservatori de París, fins que el 1870, arran de la guerra francoprussiana, va establir-se a Barcelona i va crear l'acadèmia i l'editorial musical del seu nom, que esdevindrien puntals decisius en el desenvolupament de la música de concert a Catalunya. Els grans fruits d'aquesta tasca pedagògica, malauradament avui poc considerada, començaren a destacar-se precisament a les darreries del segle XIX, amb noms com ara Vidiella, Malats, Viñes, Albéniz o Granados. Un dels pocs que reclamaren l'atenció sobre aquest gran pianista, pedagog, compositor i editor fou Frederic Lliurat, col·laborador habitual de la *Revista* i pianista ell mateix. El seu article del 1935 és, ara per ara, l'única monografia dedicada a aquesta figura tan important en la història de la música catalana.²

D'entre els deixebles de Pujol, Carles Gumersind Vidiella (Arenys, 1856 - Barcelona 1915) n'era el més veterà, i la seva mort va coincidir amb el període més puixant de la RMC. A banda de la seva bona relació amb els directius de l'Orfeó Català, Vidiella va activar molt l'afició per la música de concert a Barcelona, i no és estrany que el seu record s'hagi perpetuat al Palau de la Música Catalana amb un monument, ni que tres dels principals redactors de la RMC escrivissin sobre l'home i l'artista. Si Millet en féu una semblança força poètica, tot destacant-ne la seva «sensibilitat esquisida, finíssima» i la sinceritat de la seva interpretació,³ Frederic Lliurat, en l'article necrològic del 1915, lloava el seu so «pastós, flonge, puríssim», que extreia de l'instrument gràcies a la flexibilitat del seu toc i al bon ús del pedal.⁴ Tanmateix fou Joan Salvat qui, un any després, va publicar-ne l'article més extens,⁵ amb una àmplia biografia on glossava el seu caràcter retret i tímid i on no amagava la rivalitat que hi hagué entre Vidiella i Pujol.

Frederic Lliurat fou el principal col·laborador de la RMC en el camp de la música per a piano, però n'hi hagué un altre, un gran pianista de l'època cèlebre també pels seus treballs musicogràfics, que també va contribuir-hi amb diferents articles i ressenyes sobre el món pianístic en general. Ens referim a Joaquim Nin (1879-1949), qui en

2. Frederic LLIUURAT, «Joan Bta. Pujol», RMC, núm. 32 (1935), p. 281-290.

3. Lluís MILLET, «Vidiella», RMC, núm. 10 (1913), p. 241-243.

4. Frederic LLIUURAT, «Carles G. Vidiella», RMC, núm. 12 (1915), p. 307-309.

5. Joan SALVAT, «Carles G. Vidiella», RMC, núm. 13 (1916), p. 35-36.

fou corresponsal a París de dels seus inicis fins al 1910.⁶ Com a deixeble de Vidiella, cal incloure Nin en la segona generació d'aquesta escola pianística, tot i que, malgrat la seva ascendència familiar catalana i les seves relacions personals amb el país, fou un pianista molt internacional, nascut i mort a l'Havana i que va viure a cavall entre París, Berlín i altres capitals culturals europees i americanes.⁷

L'activitat concertística de Nin es caracteritzava per un afany d'historicisme materialitzat en el seu interès per recuperar repertoris de tecla oblidats del passat llunyà amb finalitats que en podríem dir «regeneracionistes», i com a escriptor o assagista va practicar un estil redemptorista i sovint força abraonat, en la línia del Romanticisme més vehement. En tot cas, el seu talent amb la ploma el va ajudar sovint a promocionar-se en la seva imatge d'artista intel·lectual, i les cròniques de París de la RMC del 1906 es feren ressò de les conferències audicions que va desenvolupar amb el musicòleg Michel Dimitri Calvocoressi (1877-1944), interpretant exemples musicals de Cabezón, Byrd, Frescobaldi, Scarlatti, Bach o els clavecinistes francesos. Arran de la seva marxa cap a l'Havana, Georges Jean-Aubry va publicar a *Le Guide Musical* de Brusselles un article d'homenatge que també aparegué resumit i traduït a la RMC.⁸

Evidentment, altres membres de la plèiade de compositors pianistes catalans també foren tractats en les pàgines de la RMC. Albéniz fou objecte d'un interessant text de Felip Pedrell,⁹ on el musicòleg remarcava el caràcter bohemí del seu antic alumne —no volia dir-li «deixeble»— i com li havia recomanat que calés foc «a tots els tractats d'harmonía, de composició y d'organografía instrumental, que no s'han escrit pera tu...». L'hispanista Henri Collet el posava en relació amb Joaquim Malats (Barcelona, 1872 - Barcelona, 1912), un dels pianistes catalans més internacionals del moment, tot publicant una part de la correspondència entre Saco (Isaac Albéniz) i Quinito (Joaquim Malats) que diu molt de la personalitat de tots dos artistes.¹⁰ Sobre Malats, d'altra banda, va escriure l'largament Joan Salvat amb motiu de la seva mort, l'any 1912, rememorant les seves audicions d'*Iberia* al Palau, així com el seu caràcter impulsiu i franc, a vegades bruscat, i resumint la seva biografia de pianista internacio-

6. RMC, núm. 1 (1904), p. 159.

7. Xosé AVIÑO A et al., *Els Nin, l'arrel de l'art: Centenari Joaquim Nin-Culmell*, Barcelona, Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, 2008.

8. Georges JEAN-AUBRY, «J. Joaquim Nin», RMC, núm. 7 (1910), p. 12-14.

9. Felip PEDRELL, «Isaac Albéniz. L'home l'artista y l'obra», RMC, núm. 6 (1909), p. 180-184.

10. Henri COLLET, «Isaac Albéniz i Joaquim Malats», RMC, núm. 6 (1909), p. 377-379.

nal, lamentant alhora que la seva mort prematura no li hagués deixat més temps per a la composició.¹¹

Altres pianistes de la Barcelona de començaments de segle també varen passar per les pàgines de la RMC. El 5 d'abril de 1906, a l'Ateneu Barcelonès, va oferir un recital la joveneta Concepció Darné y Dalmau, deixeble de Vidiella. El programa, segons la ressenya corresponent, fou «la sonata *Clar de lluna* de Beethoven, *Nocturn en fa sostingut menor*, tres estudis y *Sonata en si menor* de Chopin, duas romansas sense paraulas y *Scherzo en mi menor* de Mendelssohn, duas transcripcions de Liszt (*Chor de filadoras del Barco fantasma* de Wagner, y *Soirées de Viena*, de Schubert) y *Papillons*, de Rosenthal». Poc després, el jove Tomàs Buxó (1882-1962) va oferir un recital que incloïa la *Fantasia cromàtica i fuga* de Bach i la *Sonata opus 111* de Beethoven, a banda del *Concert en re menor* de Brahms. El crític va elogiar-ne la interpretació, tot i que li trobava la manca d'aplom dels intèrprets, encara joves. D'altra banda, el 1920 tingué un gran èxit a París el pianista Enric Montoriol-Tarrés, amb un programa eclèctic que incloïa des d'obres de Scarlatti fins a Balakírev, tot passant per Falla, Granados i Liszt, a més de la fantasia per a piano i orquestra *Hispania*, de Joaquim Cassadó (1867-1926).¹²

També a començaments d'aquest segle va iniciar la seva carrera internacional Ricard Viñes (Lleida, 1875 - Barcelona, 1943).¹³ La RMC va fer-se ressò, lògicament, dels concerts inaugurals del Palau de la Música Catalana, entre els quals el cinquè, el 18 de març de 1908, tingué la col·laboració de Viñes amb les *Variacions simfòniques* de Franck i el *Concert per a piano i orquestra* de Rimski-Korsakov, dirigint l'orquestra Antoni Nicolau. El cronista remarcava «la seva probitat artística y el seu virtuosisme incomparable...». El recital que va oferir poc després —amb la *Romança en fa sostingut* de Schumann, un preludi de Rakhmàninov, una gavota de Gluck transcrita per Brahms, un scherzo de Borodin i la *Tocatta* de Debussy— va merèixer comentaris com el següent: «La pulcritud d'en Viñes es extremada y la seva dinàmica, desde les gradacions de forsa més potent als matisos de finor més delicada, incomparable.»¹⁴ El 21 de març de 1908 l'Orfeó Català va organitzar un altre recital de Viñes, aquest cop basat en el repertori modern del piano, «tant pera'l seu lluïment com pera educació del públic».

11. Joan SALVAT, «Joaquim Malats», RMC, núm. 9 (1912), p. 311-314.

12. Joan GIBERT CAMINS, «E. Montoriol Tarrés», RMC, núm. 17 (1920), p. 21-22.

13. Sobre Viñes, *vid.* Màrius BERNARDÓ (dir.), *Ricard Viñes: El pianista de les avantguardes = El pianista de las vanguardias = Le pianiste des avant-gardes*, Lleida, Institut Municipal d'Acció Cultural (Museu d'Art Jaume Morera), Fundació Caixa Catalunya, 2007.

14. RMC, núm. 5 (1908), p. 66.

Tanmateix, l'assistència no va ser molta, i és que, segons Francesc Pujol, «potser l'ausència de l'imprescindible rapsodia i l'eterna sonata esglayà al públic». En tot cas Viñes va oferir un recital de la seva especialitat, el repertori més modern, amb obres de Fauré, Franck, Severac, Ravel, Debussy, Borodin i Liapúnov, un programa «suficient pera despertar remordiment y enveja eterna als que s'abstingueren d'assistir a sessió tant memorable».¹⁵

2. La mort de Granados

Enric Granados és el compositor i pianista a qui es dedicaren més articles i homenatges a la RMC. La majoria aparegueren en el número 150 del volum XIII de la *Revista*, dedicat monogràficament a la seva figura com a homenatge pòstum amb motiu de la seva mort tràgica i sobtada, conseqüència de la Gran Guerra de 1914-1918. Personatges de moltes tendències i estètiques diferents col·laboraren en aquest autèntic volum d'homenatge, que inclogué, a més a més, un catàleg de les seves obres, una llista dels col·laboradors en la iniciativa de l'Orfeó Català, que obrí una subscripció per a recaptar fons per als fills del compositor, i una llista dels concerts d'homenatge que es feren tant a Barcelona com a Madrid, Nova York o Lió, amb la participació tant de Pau Casals, Pérez Casas, Paderewsky o Fritz Kreisler com —a Barcelona— de deixebles seus: Frederic Longàs, Mercè Moner o Conxita Badia.

El primer article fou el de Pedrell, que va emfatitzar-ne el caràcter autodidacta i la seva «facultat d'assimilació tan portentosa, que no tenia necessitat de solidar-la obrint i estudiant llibres, ni tractats, ni fixar-se en corrents de sistemes o tendències».¹⁶ Amadeu Vives¹⁷ i López-Chávarri¹⁸ evocaren anècdotes personals de Granados que ajuden a comprendre la seva personalitat i que, malauradament, mai no han estat gaire divulgades en les seves biografies publicades. Ricard Viñes, d'altra banda, va comentar els records del seu paísà de Lleida i de les seves classes amb Joan Baptista Pujol.¹⁹

15. RMC, núm. 5 (1908), p. 70.

16. Felip PEDRELL, «La personalitat artística d'En Granados», RMC, núm. 13 (1916), p. 173-174.

17. Amadeu VIVES, «N'Enric Granados i l'edat d'or. Evocació», RMC, núm. 13 (1916), p. 175-183.

18. Eduard LÓPEZ-CHÁVARRI, «Records de N'Enric Granados», RMC, núm. 13 (1916), p. 188-190.

19. Ricard VIÑES, «Breu epístola a N'Enric Granados i Campiña», RMC, núm. 13 (1916), p. 192-193.

El poema elegíac i pacifista d'Apelles Mestres²⁰ i el text de Nin,²¹ en la línia dels col·laboradors francòfils, posaren l'èmfasi en la barbàrie de la guerra mundial i —implícitament— en els mètodes de destrucció emprats pels causants de la mort del músic, però ja és més difícil de classificar la contribució poètica de Gabriel Miró, de caire místic i gairebé surrealista.²² Joan Salvat, d'altra banda, contribuï amb una extensa biografia del compositor,²³ mentre que Llongueras en recalçà la seva aristocràcia i la del seu art,²⁴ en la mateixa línia que Millet, que comparava: «L'Albéniz, corprèn per una saborosa musicalitat vessant de vida rítmica; En Granados, sedueix per una fina idealitat, que en les pàgines més sinceres de l'autor, guarda en el fons un poètic sentiment elegíac.»²⁵

En el mateix número d'homenatge hi col·laboraren Lliurat i Montoriol Tarrés,²⁶ i posteriorment la RMC també va tornar a ocupar-se de Granados, com ara en la conferència de Josep Subirà que va publicar pel desè aniversari de la seva mort.²⁷ En números anteriors ja havien sortit altres referències al compositor o al pianista, com ara en les ressenyes del cicle de concerts de l'Associació Musical de Barcelona al Liceu, la quaresma del 1908, quan Saint-Saëns va venir a Barcelona i va tocar una sonata i els concerts primer i tercer de Beethoven i, amb Granados, una transcripció que havia fet de la *Sonata en si bemoll menor* de Chopin, i Granados va tocar el concert de Grieg, una obra que segons el cronista li esqueia «a maravel·la» i el cinquè de Saint-Saëns.²⁸ O quan va començar a incloure en els seus recitals les sonates de Scarlatti que havia descobert i publicat amb Felip Pedrell, en la mateixa línia historicista de Nin.²⁹

20. Apelles MESTRES, «En la mort d'Enric Granados», RMC, núm. 13 (1916), p. 186.

21. Joaquim NIN, «Pobre Granados!», RMC, núm. 13 (1916), p. 194-195.

22. Gabriel MIRÓ, «El dedo de Dios», RMC, núm. 13 (1916), p. 111-112.

23. Joan SALVAT, «Enric Granados. Notes biogràfiques», RMC, núm. 13 (1916), p. 197-207.

24. Joan LLONGUERAS, «De n'Enric Granados», RMC, núm. 23 (1916), p. 191-192.

25. Lluís MILLET, «Granados», RMC, núm. 13 (1916), p. 187.

26. Frederic LLIURAT, «Enric Granados», RMC, núm. 13 (1916), p. 111-112; Enric MONTORIOI TARRÉS, «Enric Granados», RMC, núm. 13 (1916), p. 195-196.

27. Josep SUBIRÀ, «Enric Granados. El creador i l'interpret», RMC, núm. 23 (1926), p. 130-133.

28. RMC, núm. 5 (1908), p. 47. Cal dir que Frederic Lliurat va tocar el concert de Schumann.

29. RMC, núm. 3 (1906).

3. Articles sobre obres i compositors del gran repertori

La RMC inclou en les seves pàgines molts articles dedicats a la música per a piano, sobretot a les obres i als autors del repertori consagrat, com ara la «Beethoveniana» de Vicenç M. de Gibert,³⁰ on glossava el treball de Blanca Selva sobre les sonates d'aquest compositor, treball que ja havia estat publicat prèviament a la RMC els anys 1925-1927.³¹ Nin, per la seva banda, va aprofitar la interpretació que va fer Édouard Risler (1873-1929) de la integral de sonates de Beethoven a la Sala Pleyel de París per a fer una forta crítica del virtuosisme buit i espectacular: «Y demà, com avuy, el Geni passarà pel camí oposat del talent pera no trobar-se may ab ell.»³²

Altres articles tractaren Beethoven en relació amb Bach³³ o la música per a piano d'altres grans noms del Romanticisme musical, com ara Schubert.³⁴ Però d'altres miraven de fer conèixer repertoris pianístics més recents, com féu Lliurat amb Saint-Saëns³⁵ o l'esmentada Blanca Selva amb d'Indy.³⁶ La RMC també va reproduir un article sobre Clara Schumann de la poetessa Carmen Sylva³⁷ i articles de música històrica, com ara el de Paul Magnette sobre el pianista i compositor Henry Charles Litolff (1818-1891)³⁸ o les referències sobre els concerts que va fer Liszt a Barcelona.³⁹

En tot cas, el fet que fos Chopin el compositor estranger més comentat i divulgat en els articles de la RMC, tant en col·laboracions de musicòlegs estrangers⁴⁰ com en escrits dels col·laboradors habituals, pot donar-nos una idea dels gustos i de l'estètica del moment, si més no en els cercles de l'Orfeó Català. En aquest darrer sentit desta-

30. Vicenç M. de GIBERT, «Beethoveniana», RMC, núm. 25 (1928), p. 153 i 225.

31. Blanca SELVA, «Les sonates de Beethoven», RMC, núm. 22 (1925), p. 238-261; núm. 23 (1926), p. 1, 97, 198, 249 i 272; núm. 24 (1927), p. 71, 162 i 236.

32. Joaquim NIN, «Beethoven, el ritme i els pianistes», RMC, núm. 3 (1906), p. 43-46.

33. Vicenç M. de GIBERT, «Beethoven i Bach», RMC, núm. 24 (1927), p. 59-65.

34. Frederic LLIURAT, «Entorn de les obres que Franz Schubert escriví per al piano», RMC, núm. 25 (1928), p. 391-396; Vicenç M. de GIBERT, «L'obra de piano a quatre mans de Schubert», RMC, núm. 25 (1928), p. 396-401.

35. Frederic LLIURAT, «Saint-Saëns i les seves obres per a piano», RMC, núm. 32 (1935), p. 453-454.

36. Blanca SELVA, «La música per a piano de Vincent d'Indy», RMC, núm. 29 (1932), p. 24-49.

37. Carmen SYLVA, «Records de Clara Schumann», RMC, núm. 13 (1916), p. 113-119.

38. Paul MAGNETTE, «Els concerts per a piano de Litolff», RMC, núm. 9 (1912), p. 8-11.

39. Juli PALUZIE, «Liszt a Barcelona», RMC, núm. 9 (1912), p. 302-306.

40. Gastó KNOSE, «Entorn de Chopin», RMC, núm. 8 (1911), p. 235-237; A. MANGEOT, «Entorn de Chopin», RMC, núm. 8 (1911), p. 241-242.

quen els articles de Gibert⁴¹ i Lliurat.⁴² Aquest darrer va fer, a més, una crítica molt positiva de la primera edició *urtext* de les obres del compositor polonès, l'any 1933.⁴³

4. Articles i crítiques sobre pianistes estrangers

Les ressenyes sobre concerts de la RMC també són d'un gran interès a l'hora de copsar la vida concertística de la Barcelona de la seva època i els gustos del públic de llavors. Algunes són ressenyes sense gaire transcendència, com ara la que es va publicar per la presentació al Teatre Principal de Barcelona del jove pianista polonès Mieczyslaw Horszowski (1892-1993), qui després fou un dels col·laboradors habituals de Pau Casals. El programa del seu recital incloïa la *Sonata patètica* de Beethoven, les *Kinderszenen* de Schumann i una selecció de Chopin. Uns dies després va fer un concert amb orquestra, que dirigia Granados, interpretant el quart concert de Beethoven, el núm. 20 en re menor de Mozart i l'*Andante spianato i gran polonesa brillant* de Chopin. Altres ressenyes són més substancials, com ara la de Frederic Lliurat del mateix any 1906, sobre els concerts que va oferir Ignacy Jan Paderewski (1860-1941) al Teatre Principal de Barcelona, amb aferrissats partidaris, però també amb detractors. Lliurat en va criticar, a banda dels errors i la interpretació poc acurada, les moltes llibertats que l'artista es prenia amb la partitura per tal d'aconseguir un efectisme fàcil i directe. Aprofità el mateix article per a criticar els pianistes «divos», que compara amb els tenors d'òpera, per acabar profetitzant que «si la malaltia se contagia demà al director d'orquestra, hont anirem a parar?».⁴⁴

Aquesta polèmica del virtuosisme efectista enfront de la senzillesa i la sinceritat és constant en les crítiques interpretatives.⁴⁵ El concertista Emil von Sauer (1862-1942) en va sortir força malparat: «A la llarga corrúa de pianistas estrangers que'ns han vi-

41. Joan GIBERT CAMINS, «Liszt i Chopin», RMC, núm. 9 (1912), p. 297-302; «La intel·ligència i la invenció de Chopin», RMC, núm. 29 (1932), p. 303-305.

42. Frederic LLIURAT, «F. Chopin», RMC, núm. 7 (1910), p. 33-38; «Entorn de Chopin», RMC, núm. 8 (1911), p. 129, 193 i 289; núm. 23 (1926), p. 295-197; «Chopin, encara», RMC, núm. 29 (1932), p. 230-231; «Naturalesa del nacionalisme musical de Chopin», RMC, núm. 4 (1907), p. 142-144.

43. Frederic LLIURAT, «Edició autèntica de les obres de Frederic Chopin», RMC, núm. 30 (1933), p. 448-453.

44. Frederic LLIURAT, «Sobre'ls concerts Paderewski», RMC, núm. 3 (1906), p. 95-97.

45. També fou objecte d'articles independents, com en el cas de Joan Baptista ESPADALER, «La "virtuositat"», RMC, núm. 2 (1905), p. 7-8.

sitat desde uns tres anys a n'aquesta part, devem afegirhi'ls noms de la Clotilde Kleberg y l'Emil Sauer...», qui va oferir un programa clàssic que incloïa una balada de Chopin, el *Mazepa* de Liszt i la *Sonata appassionata* de Beethoven. Segons el crític —probablement, Joan Salvat—, la claca va fer que tingués un gran èxit quan «ni son estil pot compararse al de'n Risler y la Carreño, ni son mecanisme alcanza la perfecció del de'n Rosenthal y d'en Planté». En remarca la *pose* estudiada, així com la gran potència i brillantor de la interpretació, però mancada d'aprofundiment. Tanmateix, l'execució que va fer Sauer d'una composició pròpia —una *Sonata en re major*— el fa qualificar de «compositor seriós y distingit». En els seus dos recitals del 1906 (amb obres de Mozart, Beethoven, Liszt, Grieg i Schumann), Sauer també va ser criticat pel seu «efectisme» i la «falta de sinceritat francament declarada».⁴⁶

El pianista Raoul Pugno també va endur-se una mala crítica del columnista,⁴⁷ però la més treballada, a banda de l'interès d'anar adreçada a un personatge que ha esdevingut un clàssic del piano tardoromàntic, és la del recital de Rakhmaninov del 15 d'abril de 1935. En el seu article, dedicat a Lluís Millet, Lliurat va criticar negativament el recital, lloant la tècnica del pianista, però considerant-lo inferior, en expressivitat i dicció, a solistes com ara Sauer, Cortot o Arrau. L'autor de l'article justifica la crítica amb passatges concrets d'algunes de les peces interpretades, de Mozart i Chopin: «Imagineu-vos un paisatge vist des d'un auto que corrés a 200 l'hora...»⁴⁸ Una crítica que contrasta amb els comentaris altament positius que havia dedicat al pianista flamenc Arthur de Greef (1862-1940) en una ressenya de poc temps abans.⁴⁹

5. Pedagogia del piano, organografia, interpretació...

En relació amb aquests darrers articles, la RMC també va dedicar els seus espais a temes més tècnics o pedagògics, com ara els sistemes i mètodes de l'hongarès Isidore Philipp (1863-1958)⁵⁰ o el d'Alfred Cortot,⁵¹ o a aspecte concrets de la interpretació

46. J. S., RMC, núm. 1, 1904, p. 81.

47. Frederic LLIURAT, «Sobre'ls concerts Pugno», RMC, núm. 4 (1907), p. 80-82.

48. Frederic LLIURAT, «Les interpretacions de Serge Rachmaninov», RMC, núm. 32 (1935), p. 199-203.

49. Frederic LLIURAT, «Arthur de Greef», RMC, núm. 32 (1935), p. 27-30.

50. Joan GIBERT CAMINS, «De tècnica pianística. I. Isidore Philip», RMC, núm. 25 (1928), p. 353-357.

51. Frederic LLIURAT, «Els "Principes rationnels de la technique pianistique", i les "Editions de travail", d'Alfred Cortot», RMC, núm. 28 (1931), p. 425-434.

pianística i del virtuosisme, com ara la interpretació de Chopin, en un interessant article de Wanda Landowska.⁵²

Al costat de ressenyes i cròniques dels corresponsals a les capitals europees, com ara la que va fer Nin del Concurs Rubinstein de París,⁵³ altres articles de l'estranger es referien a temes més directament organogràfics, com ara la descripció de l'aparell Welte-Mignon, una pianola perfeccionada que reproduïa la interpretació original amb una gran fidelitat,⁵⁴ o la tria entre clavecí i piano a l'hora d'interpretar el repertori antic, una polèmica que llavors tot just s'iniciava. Sobre aquesta escrigueren dos intèrprets especialitzats en el repertori anterior al Romanticisme —Joaquim Nin i Wanda Landowska— i que ja hem trobat en altres articles.⁵⁵

En aquest vessant organològic, també poden ser il·lustratius els anuncis publicitaris de la primera època de la RMC, amb noms que ara ja són de museu. En destaca la publicitat dels pianos Bechstein-Blüthner, que els qualificava sense gaires complexos com «los millors del món», mentre que l'anunci dels «pianos de cua y verticals a cordas crehuadas y quadro de ferro estil Nort-Americà» de Chassaigne Frères es limitava a esmentar la recent medalla d'or a París,⁵⁶ i el de Pianos Ortiz y Cussó emfatitzava el fet de ser «la fabrica espanyola de major producció» i la seva «gran exportació a Amèrica», amb una oferta de «dos models de qua y cinch models verticals, tots a cordas encreuadas, ab march y claviller de ferro d'una sola pessa. Pianos de tots istils y adaptació de dibuixos a qualsevol mena de mobiliaris».⁵⁷ Altres anuncis eren el de la «Viuda de P. Estela. Antiga casa Bernareggi»⁵⁸ o, en un altre camp, el de les «Aeolian-pianola», que eren «els instruments més perfectes pera tocar l'armonium y piano sense coneixements musicals».⁵⁹

52. Wanda LANDOWSKA, «L'interpretació de Chopin», RMC, núm. 7 (1910), p. 39-43.

53. Joaquim NIN, «El Concurs Rubinstein, a París», RMC, núm. 2 (1905), p. 178-181.

54. Joan SALVAT, «El piano reproductor "Mignon"», RMC, núm. 29 (1932), p. 177-178.

55. Wanda LANDOWSKA, «Clavicèmbal o piano?», RMC, núm. 9 (1912), p. 237-239; Joaquim NIN, «Clavicèmbal o piano?», RMC, núm. 9 (1912), p. 165-184.

56. RMC, núm. 1 (1904), p. 68.

57. RMC, núm. 3 (1906), p. 92.

58. RMC, núm. 3 (1906), p. 160.

59. RMC, núm. 1 (1904), p. 68.

6. La nova etapa de la RMC

El gairebé mig segle que la *Revista Musical Catalana* estigué sense publicar-se fa que haguem de parlar de dues èpoques ben diferenciades: podríem dir-ne dues revistes diferents per a temps diferents. En efecte, el 1984 s'inicia aquesta nova etapa que perdura fins avui i que no gosem encara qualificar d'històrica pel fet de mancar-nos la perspectiva que només dóna el pas del temps. Com en l'etapa anterior, els textos de la RMC relatius al piano i a la seva música poden dividir-se en ressenyes d'actualitat i en articles intemporals.

7. Visites de solistes estrangers

Pel que fa a l'actualitat concertística en general, la integració en els circuits internacionals de les sales de Barcelona —sobretot el Palau de la Música— i, en una mesura més petita, les d'altres indrets de Catalunya féu que els solistes de renom mundial també actuessin al nostre país, fets dels quals se'n féu ressò la RMC, i diferents pianistes d'abast internacional van ser comentats i criticats a les pàgines de la RMC. Com en l'etapa anterior, no sempre foren crítiques afalagadores: Sviatoslav Richter va ser tractat durament el 1990,⁶⁰ però d'altres tingueren més sort de crítica i de públic, com ara Maria João Pires el 1991.⁶¹ O altres artistes del piano que també passaren per les pàgines de la RMC, com ara Alfred Brendel,⁶² Andrés Schiff,⁶³ Christian Zacharias,⁶⁴ Paul Badura-Skoda⁶⁵ o les germanes Katia i Marielle Labèque.⁶⁶ Un esment a banda

60. Josep CASANOVAS, «Amb certs aires de polèmica», RMC, segona època, núm. 7 (març 1990), p. 136-137.

61. Josep CASANOVAS, «Maria João Pires. Profeta d'un nou concepte pianístic», RMC, segona època, núm. 8 (juliol-agost 1991), p. 373-374.

62. Manel CAPDEVILA FONT, «Una aproximació a Alfred Brendel», RMC, segona època, núm. 11 (febrer 1994), p. 103-105.

63. Xavier CASANOVAS DANÉS, «Grandios Schiff», RMC, segona època, núm. 12 (desembre 1995), p. 617; Carme MARTÍNEZ, «Andrés Schiff. Beethoven en colors», RMC, segona època, núm. 12 (desembre 1995), p. 635-642.

64. Carme MARTÍNEZ, «Christian Zacharias. Una carrera bastida sobre el rigor i la conseqüència», RMC, segona època, núm. 13 (juliol-agost 1996), p. 141-142.

65. Carme MARTÍNEZ, «Paul Badura-Skoda, l'apostolat del pianoforte», RMC, segona època, núm. 6 (maig 1989), p. 240-244.

66. Jaume COMELLAS, «Katia i Marielle Labèque. Dues parts d'una mateixa neurastènia», RMC, segona època, núm. 4 (desembre 1987), p. 557-561.

mereixen les aparicions dels pianistes minimalistes, com ara Philip Glass,⁶⁷ una estètica que va ser comentada en un article curiós i divertit de Carles Santos, on rebutjava la dèria del públic per les etiquetes.⁶⁸

La RMC també va aprofitar les visites de virtuosos de renom internacional per a publicar-ne entrevistes, com ara les que van fer-se a Bruno Leonardo Gelber⁶⁹ o al pianista i director Vladimir Ashkenazy, tant sobre temes d'interpretació d'aquestes dues activitats musicals com sobre qüestions de comparació de la política i dels sistemes educatius del món occidental amb els del bloc socialista.⁷⁰ El virtuós brasiler Luiz de Moura Castro, que ha vingut sovint a Barcelona i a Catalunya, també va ser entrevistat a la RMC⁷¹ i ell mateix va col·laborar-hi amb un article defensant la música de Liszt i la tradició dels intèrprets lisztians contra les acusacions tradicionals de virtuosisme buit i efectista.⁷²

En tot cas, el desembre de 1986, després de la cancel·lació de Friedrich Gulda, el cronista musical es reconfortava veient l'anunci de la temporada següent, amb noms com ara Daniel Barenboim, Alexis Weissenberg, Lazar Berman, Luiz de Moura Castro, Jorge Bolet, Rafael Orozco i Josep Colom.⁷³

8. Pianistes catalans i espanyols a la RMC

Evidentment, les pàgines de la RMC es dedicaven sovint als pianistes catalans, i també a molts dels espanyols. Talents consagrats com ara Alicia de Larrocha, hereva de

67. Marc MATEU, «Philip Glass, millor compositor que intèrpret», RMC, segona època, núm. 7 (novembre 1990), p. 485.

68. Carles SANTOS, «Tot el que volia saber sobre el minimal i no gosava preguntar», RMC, segona època, núm. 8 (maig 1991), p. 270-271.

69. Carme MARTÍNEZ, «Bruno Leonardo Gelber. Virtuosisme, intel·ligència i sentit comú», RMC, segona època, núm. 10 (febrer 1993), p. 99-106.

70. Jaume COMELLAS, «Vladimir Ashkenazy i l'equilibri de dos mons culturals», RMC, segona època, núm. 3 (setembre 1986), p. 981-985.

71. Jaume COMELLAS, «Luiz de Moura Castro: una visió lúcida del món del virtuosisme pianístic», RMC, segona època, núm. 4 (març 1987), p. 143-147.

72. Luiz de MOURA CASTRO, «Una valoració personal de Franz Liszt», RMC, segona època, núm. 3 (juny 1986), p. 853-854.

73. Jaume COMELLAS, «Massa temps sense piano», RMC, segona època, núm. 3 (desembre 1986), p. 1110-1111.

la tradició de Granados a partir de l'Acadèmia Marshall,⁷⁴ foren tractats abastament,⁷⁵ sobretot arran de la concessió del Premi Nacional de Música, que li va valdre un article encomiàstic d'un altre gran nom del piano a Catalunya, Albert Giménez-Atenelle.⁷⁶ També foren protagonistes de la RMC noms ja històrics, com ara Sofia Puche⁷⁷ o Maria Canals,⁷⁸ al costat d'altres en plena activitat, com ara Josep Colom⁷⁹ o el mallorquí Joan Moll,⁸⁰ o de joves talents, com ara Alba Ventura,⁸¹ i, en un camp més allunyat dels concerts clàssics, també va rebre atenció el músic i compositor manresà Manel Camp.⁸² D'entre els espanyols cal destacar Joaquín Achúcarro⁸³ i Rafael Orozco.⁸⁴

Al marge dels articles necrològics, els estudis sobre pianistes ja desapareguts serviren per a enllaçar amb el passat representat amb la RMC de l'etapa antiga. Entre els primers, la RMC homenatjà Rosa Sabater,⁸⁵ Pere Vallribera⁸⁶ i Maria Carbonell, dei-

74. Sobre Granados, Frank Marshall i la seva escola, *vid.* Mònica PAGÈS, *Acadèmia Granados-Marshall: 100 anys d'escola pianística a Barcelona = Academia Granados-Marshall: 100 años de escuela pianística en Barcelona = The Granados-Marshall Academy: 100 years of piano teaching in Barcelona*, Barcelona, Academia Marshall, 2000.

75. Josep CASANOVAS, «Alicia de Larrocha al Festival de Música Romàntica», RMC, segona època, núm. 2 (febrer 1985), p. 96-97.

76. Albert GIMÉNEZ-ATENELLE, «Alicia de Larrocha, talent i tenacitat», RMC, segona època, núm. 2 (juny 1985), p. 283.

77. Mònica MONTORIOL, «Sofia Puche. Una vida per a la música», RMC, segona època, núm. 8 (desembre 1991), p. 624-625.

78. Mònica PAGÈS SANTACANA, «Maria Canals. Hereva d'altres temps», RMC, segona època, núm. 11 (juny 1994), p. 372-374.

79. Albert JULIÀ, «Josep Colom», RMC, segona època, núm. 5 (octubre 1988), p. 428-431.

80. Jaume COMELLAS, «Joan Moll; fidelitat a la música mallorquina», RMC, segona època, núm. 7 (juny 1990), p. 270-271.

81. Teresa MARTÍNEZ, «Alba Ventura. Un procés reeixit de maduració artística», RMC, segona època, núm. 13 (abril 1996), p. 612-613.

82. Miquel PUJADÓ, «Manel Camp: la veu als dits», RMC, segona època, núm. 5 (abril 1988), p. 167-168.

83. Carme MARTÍNEZ, «Joaquín Achúcarro, pianista espanyol universal», RMC, segona època, núm. 11 (gener 1994), p. 694-699.

84. Carme MARTÍNEZ, «Dolgut adéu a Rafael Orozco», RMC, segona època, núm. 13 (juny 1996), p. 327.

85. Jaume COMELLAS, «Rosa Sabater, aniversari, record i sensibilitat», RMC, segona època, núm. 1 (desembre 1984), p. 25; Josep CASANOVAS, «Rosa Sabater en la tradició pianística catalana», RMC, segona època, núm. 10 (novembre 1993), p. 550-551.

86. REDACCIÓ, «Ha mort Pere Vallribera», RMC, segona època, núm. 7 (abril 1990), p. 198.

xebla de Blanca Selva,⁸⁷ però també va publicar un número commemoratiu dedicat al cinquantenari de la mort de Ricard Viñes, amb articles de Xavier Montsalvatge,⁸⁸ de Montserrat Bergadà⁸⁹ i de la seva néta Nina Gubisch.⁹⁰

9. Compositors i música per a piano en general

Pel que fa als compositors, aquesta nova etapa va estar marcada per la mort de dos clàssics de la música catalana per a piano. Així, doncs, la mort de Blancafort⁹¹ i de Mompou, així com les commemoracions d'altres compositors i pianistes, seran l'origen de molts dels articles de fons. Concretament, el número 35, del setembre de 1987, fou dedicat a la memòria de Frederic Mompou, recentment traspasat. Amb el títol «El silenciós adéu de Frederic Mompou», la *Revista* incloïa un dossier amb articles d'Oriol Martorell, Lluís Millet, Pere Artís, Jaume Comellas i Josep Casanovas, a banda d'una biografia de Clara Janés⁹² i les veus autoritzades de Montserrat Albet⁹³ i Xavier Montsalvatge.⁹⁴ Sis anys més tard va aparèixer un nou dossier, aquest cop amb motiu del centenari del seu naixement.⁹⁵

87. Josep CASANOVAS, «Maria Carbonell 1911-1988», RMC, segona època, núm. 5 (desembre 1988), p. 537.

88. Xavier MONTSALVATGE, «Un veritable català universal», RMC, segona època, núm. 10 (maig 1993), p. 281.

89. Montserrat BERGADÀ, «El pianista compromès», RMC, segona època, núm. 10 (maig 1993), p. 246-247.

90. Nina GUBISCH-VIÑES, «L'amistat amb Debussy i Ravel», RMC, segona època, núm. 10 (maig 1993), p. 276-280.

91. Jaume COMELLAS, «Manuel Blancafort, l'obra que sura damunt del silenci escollit», RMC, segona època, núm. 2 (maig 1985), p. 250-253.

92. Clara JANÉS, «Frederic Mompou: apunt biogràfic», RMC, segona època, núm. 4 (setembre 1987), p. 380-381.

93. Montserrat ALBET, «El piano, la veu de Mompou», RMC, segona època, núm. 4 (setembre 1987), p. 392-395.

94. Xavier MONTSALVATGE, «L'home i l'artista de la sensibilitat», RMC, segona època, núm. 4 (setembre 1987), p. 380-381.

95. Narcís BONET, «El món màgic de Frederic Mompou», RMC, segona època, núm. 10 (juny 1993), p. 306-307; Carme MARTÍNEZ, «Entre l'apunt biogràfic i l'anàlisi», RMC, segona època, núm. 10 (juny 1993), p. 308-316; Carme MARTÍNEZ, «L'obra de Mompou vista per l'intendent», RMC, segona època, núm. 10 (juny 1993), p. 317-318.

La música d'Albéniz va ser el tema del dossier commemoratiu dels vuitanta anys de la seva mort, amb articles de diferents musicòlegs,⁹⁶ mentre que Granados va ser protagonista de diferents articles en altres números de la RMC,⁹⁷ així com Joaquim Nin-Culmell,⁹⁸ molt lligat a Catalunya.⁹⁹

Finalment, la música per a piano en general va ser tractada en alguns articles sobre temes molt concrets, com ara els dedicats a la música de Beethoven¹⁰⁰ i a les transcripcions que va fer Liszt de les seves simfonies,¹⁰¹ o al record de Chopin a Mallorca.¹⁰² En el camp més tècnic cal fer referència a temes purament pedagògics, sobre temes d'ensenyament, com ara el mètode Aberastury,¹⁰³ o a les ressenyes de concursos¹⁰⁴ i als cicles de joves pianistes catalans.¹⁰⁵

96. MONTSERRAT ALBET, «Record d'Isaac Albéniz, a 80 anys de la seva mort: una intensa relació amb Catalunya», RMC, segona època, núm. 7 (gener 1990), p. 23-25; XOSÉ AVIÑOÀ, «Record d'Isaac Albéniz, a 80 anys de la seva mort: la defensa del piano romàntic», RMC, segona època, núm. 7 (gener 1990), p. 20-22; XAVIER CARBONELL, «Record d'Isaac Albéniz, a 80 anys de la seva mort: aproximació a l'univers creatiu del compositor», RMC, segona època, núm. 7 (gener 1990), p. 26-31.

97. MONTSERRAT ALBET, «Granados i Barcelona», RMC, segona època, núm. 10 (setembre 1993), p. 434-435; HELENA BAYO, «Granados, l'escola que perdura», RMC, segona època, núm. 11 (juny 1994), p. 337-338.

98. JAUME COMELLAS, «Joaquim Nin-Culmell», RMC, segona època, núm. 10 (abril 1993), p. 219-223.

99. Sobre Joaquim Nin i el seu fill Joaquim Nin-Culmell, *vid.* XOSÉ AVIÑOÀ *et al.*, *Els Nin, l'arrel de l'art: Centenari Joaquim Nin-Culmell*, Barcelona, Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, 2008.

100. JOSEP CASANOVAS, «Els concerts per a piano de Beethoven», RMC, segona època, núm. 6 (febrer 1989), p. 55-58.

101. LLUÍS TRULLÉN, «Les simfonies de Beethoven en dimensió pianística, segons Franz Liszt. Hyperion i Harmonia Mundi editen les integrals», RMC, segona època, núm. 13 (febrer 1996), p. 113. MONTSERRAT COMELLAS, «Les simfonies de Beethoven en dimensió pianística, segons Franz Liszt. Manifestació de geni pianístic», RMC, segona època, núm. 13 (febrer 1996), p. 112.

102. JOAN COMPANYY, «L'empremta de Chopin, Pedrell i Falla a Mallorca», RMC, segona època, núm. 3 (març 1986), p. 693.

103. REDACCIÓ, «Claudio Arrau a l'origen del Mètode Aberastury», RMC, segona època, núm. 5 (juliol-agost 1988), p. 335-336.

104. LLUÍS MILLET, «La IX edició del Concurs Internacional de Piano Paloma O'Shea, a Santander», RMC, segona època, núm. 4 (octubre 1987), p. 432-433.

105. LAIA GONZÁLEZ, «I Cicle Rosa Sabater d'intèrprets catalans», RMC, segona època, núm. 2 (febrer 1985), p. 72-74.